

بسم الله الرحمن الرحيم

فهرست مطالب

۲..... امر به معروف و نهی از منکر.....

۲..... احتمال تأثیر.....

۲..... مبحث بیستم: مصالح دیگری جز احتمال تأثیر.....

۲..... استدلالات.....

۲..... اظهار علم عالم.....

۲..... نتیجه گیری.....

۳..... مبحث بیست و یکم: احتمال تأثیر در تمام مراتب امر به معروف و نهی از منکر.....

۳..... مبحث بیست و دوم: حکم در عدم احتمال تأثیر.....

۳..... جمع بندی.....

۳..... شرط دوم: انتفاء المفسده و عدم الضرر.....

۳..... مقدمات.....

۴..... عناوین موجود در بحث.....

۴..... بررسی ادله.....

۴..... ادله عامه.....

۴..... ۱. قاعده لا ضرر.....

۵..... ۲. آیه « مَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ».....

۵..... ۳. قاعده سوم.....

امربه معروف و نهی از منکر

احتمال تأثیر

مبحث بیستم: مصالح دیگری جز احتمال تأثیر

این بحث در کلمات امام (ره) نیز آمده است. اگر در امر و نهی احتمال تأثیر وجود ندارد، اما مصالح دیگری وجود دارد، باید چه کرد؟

مثال‌هایی برای این مصالح آورده شده است: اظهار علم عالم، ایستادن در مقابل بدعت، مانع از آبرو رفتن حوزه

در تعابیر آمده است که حتی اگر احتمال تأثیر نباشد به خاطر مصالح باید امر و نهی کند.

استدلالات

شبهه‌ای که در اینجا وجود دارد، این است که تمام روش‌های تربیتی، مقوم به احتمال تأثیر است. اکنون که احتمال تأثیر وجود ندارد، چرا باید انجام شود؟

باید جواب بدهیم که در اینجا عناوین دیگری وجود دارد. وقتی احتمال تأثیر از بین می‌رود، تکلیف امر به معروف و نهی از منکر، پایان می‌پذیرد. این‌ها عناوین دیگری است که ارتباطی به امر به معروف و نهی از منکر ندارد.

اظهار علم عالم

مثلاً اظهار علم عالم. در این مثال می‌دانیم که احتمال تأثیری در شخص مخاطب وجود ندارد، ولی اگر بگویید، جامعه می‌داند که دین چه گفته است. پس این وظیفه عالم است. عالم یک وظیفه تربیتی دارد که دیگران را تغییر بدهد و یک وظیفه‌ی عام‌تری دارد که مانع از اندراس دین بشود. این یک قاعده فقهی است که باید به شکلی انجام بدهد. اظهار علم ممکن است در قالب‌های متفاوتی باشد. مصداق اظهار علم، زیاد نیست. چون این در جایی است که بدعتی پایه‌گذاری شده است و عموم نمی‌دانند و عالم باید بگوید. امر به معروف و نهی از منکر در جایی است که مخاطبین می‌دانند ولی انجام نمی‌دهند.

عنوان دیگر این است که شخصی که وارد دین می‌شود، به شکلی او، آبروی دین است. اگر کسی در جایگاه عالم قرار بگیرد، به خاطر تأثیراتی که در مردم دارد، آبروی او، آبروی دین می‌شود، در نتیجه باید به شکل مضاعف آبروی خویش را حفظ کند.

نتیجه‌گیری

اگر احتمال تأثیر از بین برود، تکلیف امر به معروف و نهی از منکر پایان داده می‌شود. مطالب دیگر، عناوین دیگری دارند که گاهی منطبق بر ارشاد و هدایت و امر به معروف می‌شود و گاهی منطبق نمی‌شود.

مبحث بیست و یکم: احتمال تأثیر در تمام مراتب امر به معروف و نهی از منکر

شرط احتمال تأثیر در تمام مراتب امر به معروف و نهی از منکر است. البته فقط در حالت قلبی نیست. اگر کسی قبول کند که حالت قلبی از مراتب امر به معروف و نهی از منکر است، شامل شرطیت نیست. البته ما این مرتبه را از مراتب امر به معروف و نهی از منکر نمی‌دانیم. امر به معروف و نهی از منکر نیاز به ابراز دارد. این ابرازات شاید در چهره باشد که همان مراتب اولیه است. البته در مراتب عالی که اقدام به قتل می‌کند، عدم احتمال تأثیر معقول نیست. این اقدام قطعاً تأثیر دارد و گناه دیگر انجام نمی‌شود.

مبحث بیست و دوم: حکم در عدم احتمال تأثیر

مبحث بعد این است که اگر احتمال تأثیر ندهد، حکم چیست؟

عدم وجوب با چهار حکم دیگر منطبق است. به نظر می‌آید که این می‌تواند محکوم به احکام اربعه بشود. وقتی احتمال تأثیر نمی‌دهد، بر حسب عناوین و شرایط یکی از چهار حکم را پیدا می‌کند.

الف) گاهی ممکن است مصداق حرام بشود. در جایی که اثر نمی‌کند ولی اثر معکوس می‌کند. در اینجا حرام است.

گاهی اثر نمی‌کند ولی در کل زندگی شخص اثر معکوس می‌گذارد. مثلاً نظام دینی شخص را از بین می‌برد. این نیز حرام است.

ب) گاهی مکروه است.

ج) گاهی مستحب است. این اثر نمی‌کند، اما عده‌ای توجه می‌کنند، یا اینکه به اصل دین توجه می‌کنند.

در نتیجه با شرایطی می‌تواند این عمل حرام، مکروه، مستحب یا مباح بشود.

جمع‌بندی

اقدامات تعلیمی و تربیتی، مشروط به احتمال تأثیر است. این قانون عقلایی است. مهم‌ترین دلیل این قانون، دلیل لبی و عقلی بود.

شرط دوم: انتفاء المفسده و عدم الضرر

مقدمات

این شرط در روایات عامه نیز آمده است. این شرط برخلاف شروط دیگر، جزء شروط تاریخی است. این شرط در جواهر الکلام نیز آمده است. این شرط در کتب فقهی و غیر فقهی ذکر شده است.

امر به معروف و نهی از منکر انجام بدهید ولی به شرط اینکه مفسده و ضرری نداشته باشد. حتی بعضی گفته‌اند حرجی در کار نباشد.

عناوین موجود در بحث

در اینجا ما سه عنوان داریم:

الف) عدم ضرر

ب) عدم المفسده: مفسده اعم است. ممکن است چیزهایی باشد که صدق ضرر نکند.

ج) حرج. این عنوان در کلام متقدمین کمتر بوده است. نسبت حرج و ضرر، من وجه است. با مفسده نیز من وجه است. گاهی شخص کار پرمشقتی انجام می‌دهد که ضرر هم دارد. گاهی نیز مشقتی ندارد ولی ضرر دارد. مثل سیگار کشیدن. گاهی نیز بالعکس است. کار سختی است ولی ممکن است نفع داشته باشد. مثل ورزش‌های سنگین.

این شرط نیز مثل شرط قبلی، جزء قواعد عامه تعلیم و تربیت است.

بررسی ادله

ادله به دو بخش تقسیم می‌شوند:

الف) ادله عامه

ب) ادله خاصه

ادله عامه

۱. قاعده لا ضرر

مهم‌ترین دلیل عامه، قاعده لا ضرر است. مفاد این قاعده لا ضرر به عنوان دلیل حاکم به شرح زیر است:

هر عملی که در آن ضرری داشته باشد، حکم آن برداشته می‌شود. اگر وضو ضرر داشته باشد، برداشته می‌شود. در اینجا نیز چنین است. امر به معروف و نهی از منکر واجب است، اما اگر ضرری داشته باشد، قاعده لا ضرر، حکم را برمی‌دارد.

۲. آیه «مَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ»^۱

این آیه می‌فرماید که در دین حرجی نیست. یعنی کار پرمشقت و خلاف متعارف را بر شما قرار ندادیم. امر به معروف و نهی از منکر نیز با مشقت زیادی همراه باشد، حرجی بر آن نیست.

۳. قاعده سوم

این قاعده از روایات به دست آمده است که اگر چیزی موجب فساد اجتماعی، اعتقادی و دینی بشود، آن فعل حرام است حتی اگر در ذات آن وجوب و استحبابی باشد.

---

^۱ سوره حج، آیه ۷۸.